

УДК 32.328

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-24](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-24)

Юлія ШЕСТАКОВА

здобувачка наукового ступеня доктора філософії з політології Навчально–наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вулиця Академіка Ромоданова, 12/2, Київ, Україна, 02000

ORCID: 0000-0003-1060-4521

Yuliia SHESTAKOVA

Postgraduate Student of the Ph.D in Political Sciences of the Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, 12/2, Romodanova str., Kyiv, Ukraine, 02000

ORCID: 0000-0003-1060-4521

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ ЕТИЦІ УКРАЇНИ

CURRENT CHALLENGES OF PARLIAMENTARY ETHICS OF UKRAINE

У статті розглянуто основні сучасні дискримінаційні виклики, що постали перед парламентською етикою України. Нами було проаналізовано на прикладах виборчої практики парламентів дев'яти скликань рівень забезпечення всебічної та ефективної участі жінок і рівних можливостей для їх лідерства на всіх рівнях прийняття рішень у політичному житті, як того вимагають Цілі сталого розвитку, що містяться у Резолюції, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Виявлено механізм вирівнювання представництва у парламенті, що являє собою введення гендерних квот, які на національному рівні забезпечуються Виборчим кодексом України. Також детально розглянуто такі випадки дискримінації, що мають місце у діяльності парламентаря, як: сексизм, приховані упередження, ейджизм. Із заявленою метою нами була досліджена дискримінаційна термінологія та джерела її фіксації, як на міжнародному, так і на національному рівні. Проаналізоване антидискримінаційне законодавство України та виявлені його недоліки. Зокрема, було з'ясовано, що законодавство України не містить визначення такого терміну, як «сексизм», він охоплюється поняттям «дискримінація за ознакою статі», що закріплено у чинному законодавстві України. У статті запропоновано шляхи вдосконалення національного законодавства, як регулятора антидискримінаційного чинника парламентської етики. За допомогою емпіричного методу і контент-аналізу засобів масової інформації та рішень Комітету з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України були виявлені наявні проблеми у парламентській етиці на прикладах роботи парламентів двох останніх скликань та запропоновано шляхи усунення їх у майбутньому.

Ключові слова: парламентська етика, гендерна рівність, сексизм, приховані упередження, ейджизм, дискримінація за ознакою статі.

The article considers the main current discriminatory challenges facing the parliamentary ethics of Ukraine. We analyzed the level of ensuring full and effective participation of women and equal opportunities for their leadership at all levels of decision-making in political life on the examples of electoral practice of the parliaments of nine convocations. This is in line with the goals of sustainable development contained in the Resolution adopted by the UN General Assembly on September 25, 2015 'Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development'. We have identified a mechanism for equalizing representation in parliament, which is the introduction of gender quotas, which are provided at the national level by the Electoral Code of Ukraine. We have also examined in detail such cases of discrimination that take place in activities of parliamentarians, such as sexism, hidden prejudices, ageism. In this regard, we investigated discriminatory terminology and sources of its fixation at the international and national levels. We analyzed the anti-discrimination legislation of Ukraine and identified its shortcomings. In particular, we found that the legislation of Ukraine does not contain a definition of such a term as 'sexism'. This term is contained in the current legislation of Ukraine. The article suggests ways to improve national legislation as a regulator of the anti-discrimination factor of parliamentary ethics. With the help of empirical method and content analysis of mass media and decisions of the Committee on Rules of Procedure, Deputy Ethics and Organization of the Verkhovna Rada of Ukraine, existing problems in parliamentary ethics were identified on the examples of parliaments of the last two convocations and suggested ways to solve them in the future.

Key words: parliamentary ethics, gender equality, sexism, hidden prejudices, ageism, discrimination on the grounds of sex.

Вступ. На часі для України є проведення успішної парламентської реформи, головним завданням якої є з'ясування основних проблем неефективної діяльності Верховної Ради України (далі – ВРУ) та пошук шля-

хів їх усунення. Серед таких проблем парламентаризму чи не найголовнішим постає питання парламентської етики, що включає в себе також недопущення дискримінації за будь-якою ознакою.

Етична поведінка передбачає однакове ставлення до людей незалежно від їх кольору шкіри, зросту, ваги, геднеру, етнічної приналежності, релігії, віку, фізичних або розумових вад, соціально-економічного статусу, освіти, місця проживання, правового статусу, мови тощо. Однак певні суб'єктивні забобони можуть призвести до того, що певна група осіб буде позбавлена переваг, якими користується інша «привілейована» група, що є неприпустимим у сучасному світі розвинутої демократії, що побудована на рівності прав людини.

Сфера парламентської діяльності доволі широка й охоплює участь у засіданнях ВРУ та її органів, спілкування з виборцями, представниками засобів масової інформації (далі – ЗМІ), тому дотримання високих моральних стандартів народним депутатом є його обов'язком, а не правом.

Однак парламентарі все ж таки вдаються до дискримінації, зокрема за ознакою статі та віку, як у парламентській, так і у позапарламентській діяльності, що позбавляє вищий законодавчий орган права бути прикладом для суспільства у дотриманні антидискримінаційного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика етичної поведінки парламентаря активно досліджується представниками Наукової школи вітчизняного парламентаризму під керівництвом В.А. Гошовської, відомої української вченої, політика, громадського діяча [1].

Наукові підходи до професійної етики парламентаря розкриваються у працях українських науковців: Л.І. Даниленко, Л.А. Пашко, В.Б. Авер'янова, В.Д. Бакуменко, Б.А. Гаєвського, В.Д. Горбатенко, С.Д. Дубенко, В.Л. Коваленко, В.М. Князева, В.І. Лугового, В.К. Майбороди, В.А. Малахова, І.Ф. Надольного, Н.Р. Нижник, О.Ю. Оболенського, Є.В. Ромата, В.П. Троня та ін.

Гендерна проблематика в політиці викладена в працях таких західноєвропейських та американських учених, як Г. Алмонд, Ф. Барт, С. Верба, І. Дойчман, Дж. Скотт, А. Йанг, Д. Кім, Р. Коннелл, К. Міллет, С. Окін, К. Пейтмен, Дж. Рінг, К. Санстейн, Е. Філліпс, Н. Ювал-Дзвіс, М. Шенлі та ін. Концепції гендерної рівності та справедливого суспільства була висунута З. Ейзенштейном.

Метою статті є дослідження сучасних проблем, що постали перед парламентською етикою (сексизм, приховані упередження, ейджизм), та з'ясування причин їх виникнення та шляхів усунення.

Для досягнення цієї мети автором поставлені такі завдання:

1) з'ясувати зміст основних дискримінаційних понять;

2) проаналізувати сучасний стан парламентської етики в Україні на прикладі ВРУ двох останніх скликань;

3) виявити наявні проблеми парламентської етики з урахуванням дискримінаційного чинника та з'ясувати можливі шляхи їх усунення.

Методи дослідження. За допомогою емпіричного методу і контент аналізу ЗМІ та рішень Комітету з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України було виявлено наявні проблеми у парламентській етиці. Соціальний метод був використаний для з'ясування причин допустимості дискримінації у політиці. За допомогою формально-юридичного підходу проаналізовано міжнародні та національні нормативно-правові акти та визначено практику їх застосування у парламентській діяльності та позапарламентській діяльності.

Результати дослідження. Як зазначено в Загальній декларації прав людини, що прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року – усі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах [2].

Історично склалося так, що однією з найбільш поширених причин виключення був гендер і саме жінки у більшості випадків зазнавали дискримінації.

З метою забезпечення усім людям без виключення можливості реалізувати свій потенціал в умовах гідності й рівності визначені *Цілі сталого розвитку* (ЦСР), що містяться у Резолюції, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [3], серед яких є забезпечення всебічної та ефективної участі жінок і рівних можливостей для лідерства жінок на всіх рівнях прийняття рішень у політичному, економічному і суспільному житті.

Припинення гендерної дискримінації щодо жінок також є метою Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), яку прийняла Організація Об'єднаних Націй 1979 року [4], що ратифікована 189 державами.

Досить широко питання гендерної рівності у парламенті було охарактеризоване у спільній статті Дафіни Герчевої, Постійної представниці Програми розвитку ООН в Україні та Заступниці Голови Верховної Ради України Олени Кондратюк «Чи стане Парламент прикладом для покоління рівності?», в якій зазначалося, що «така ситуація, в цілому, виглядає дуже неспра-

ведливою, коли жінки складають 54% населення України, однак вони все ще мало представлені в органах влади і найголовніше – не можуть впливати на ключові рішення» [5].

Незважаючи на міжнародні зобов'язання України у виборчій практиці України все ж таки залишаються проблеми рівних можливостей для жінок. Порушення паритету можна прослідкувати на прикладі представництва жінок в ВРУ, як це відображено у таблиці (див. табл. № 1).

Тобто, як вбачається з таблиці 1, за останні роки представництво жінок в Українському парламенті збільшилося, а до ВРУ ІХ скликання обрано 87 жінок – це є рекордним показником в історії законодавчого органу України. Такий прогрес є результатом об'єднаних зусиль великої кількості організацій, рухів за рівні права чоловіків і жінок та самих народних депутаток. Але така тенденція збільшення все одно не відповідає принципу паритетності. Зокрема у країнах Європи 30% і більше представників парламентів складають жінки. Наприклад, у парламенті Іспанії 44 % жінок, або 154 з 350 місць [5].

Одним із головних показників, що відображує забезпечення гендерної рівності і надання рівних можливостей для лідерства жінок на всіх рівнях прийняття рішень у політичному житті, є забезпечення паритетного представництва жінок та чоловіків у парламенті, що включає в себе збалансованість його керівного складу, а також паритетного представництва жінок та чоловіків на керівних посадах у Комітетах ВРУ, під час формування офіційних делегацій, груп міжпарламентських зв'язків, робочих груп. Однак слід звернути увагу, що з нашого дослідження випливає, що представлення жінок та чоловіків у ВРУ усіх скликань не є паритетним.

Вивчаючи міжнародний досвід країн провідних світових демократій для зміни ситуації стосовно паритетного представлення обох статей у парламенті, впроваджуються

різні механізми, зокрема гендерні квоти під час обрання до парламенту, що є механізмом вирівнювання представництва у парламенті.

Як вбачається з таблиці 1, представництво жінок у парламенті України з кожним новим скликанням зростало. Це можна пов'язати з тим, що перехідний період від радянських часів до незалежної України в умовах відсутності демократії квота радянської доби не спрацьовувала, і це пов'язано не лише з порушенням паритету, а й з низькою активністю жінок у політичному житті.

Великим досягненням українського парламентаризму на сьогодні є гендерні квоти, запроваджені Виборчим кодексом України [8], який набере чинності у 2023 році.

Так, відповідно до частини 9 статті 219 Виборчого кодексу «Під час формування єдиного та територіальних виборчих списків організація партії повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі).

У разі формування організацією партії єдиного та територіальних виборчих списків з кількістю кандидатів у депутати, яка не є кратною п'яти, до останніх у списку кандидатів (від 1 до 4) застосовується вимога щодо почергового включення кандидатів різної статі до списку».

Однак поряд із цим жодної відповідальності для партій, які не дотримуються квот, Виборчим кодексом не передбачено. Тому, чи будуть зазначені норми ефективними, покаже практика їх застосування.

Ураховуючи зазначене, говорити з оптимізмом про великі зміни у сфері рівності прав не доводиться, оскільки у ВРУ продовжуються негативні тенденції, які можуть завадити гендерному паритету, а також створити середовище для проявів дискримінації.

Таблиця 1

Жіноче представництво у Верховній Раді України

Період	Кількість обраних жінок до ВРУ	У відсотках від загальної кількості ВРУ
ВРУ І скликання (березень–квітень 1990 – 11 травня 1994)	12	3
ВРУ ІІ скликання (11 травня 1994 – 12 травня 1998)	18	4
ВРУ ІІІ скликання (12 травня 1998 – 14 травня 2002)	38	8
ВРУ ІV скликання (14 травня 2002 – 25 травня 2006)	28	6
ВРУ V скликання (25 травня 2006 – 23 листопада 2007)	41	8
ВРУ VI скликання (23 листопада 2007 – 12 грудня 2012)	42	8
ВРУ VII скликання (12 грудня 2012 – 27 листопада 2014)	46	10
ВРУ VIII скликання (27 листопада 2014 – 29 серпня 2019)	53	12
ВРУ ІХ скликання (з 29 серпня 2019)	87	21

Авторська розробка на основі [6; 7]

Для більшого розуміння проблематики дискримінації за ознаками статі та віку нами проаналізовані визначення дискримінаційних термінів та джерела їх фіксації.

Зокрема, Комітет міністрів Ради Європи на рівні міжнародного акта дав визначення явищу «сексизму», яке закріплене в Рекомендації CM/Rec(2019)1 «Запобігання та боротьба із сексизмом» [9].

«Сексизм – це будь-який акт, жести, візуальна репрезентація, сказані чи написані слова, практика чи поведінка, які базуються на ідеї, що особа чи група осіб є малозначимими через їхню стать. Йдеться про дії і визначення, що виникають у публічній чи приватній сфері, онлайн чи офлайн, з метою чи які мають наслідком:

- 1) порушення гідності або прав людини чи групи людей;
- 2) спричинення фізичної, сексуальної, психологічної, соціально-економічної шкоди або страждання людині чи групі людей;
- 3) створення ворожого, принизливого середовища;
- 4) створення бар'єрів у реалізації прав для людини чи групи людей;
- 5) підтримка і закріплення гендерних стереотипів».

Питання сексизму в чинному національному законодавстві охоплюється поняттям «дискримінація за ознакою статі» і регулюється статтею 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» [10], в якому міститься лише поняття «дискримінація за ознакою статі» – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [11], крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. Але жоден з цих нормативно-правових актів не містить прямого визначення сексизму.

Ще одним проявом порушення етики, що має місце у стінах представницького органу, є *приховані упередження (прихований сексизм)*.

Зокрема, з проаналізованого нами міжнародного досвіду слідує, що згідно з Національною програмою судової освіти США найбільш виразними формами гендерної упередженості є: «(i) стереотипне мислення про природу й ролі жінок та чоловіків; (ii) знецінення того, що сприймається як «жіноча праця»; (iii) брак

знань про соціальні й економічні реалії життя жінок та чоловіків» [12, с. 7–8].

Дослідження Іглі та Карау [13] свідчить, що жінкам важче стати лідерами та домогтися успіху на керівних посадах, адже уявна несумісність між жіночою гендерною роллю і керівною роллю призводить до двох форм упереджень:

1) менш сприятливе сприйняття жінок як потенційних виконавців керівних ролей порівняно з чоловіками;

2) менш сприятливе оцінювання поведінки, яка відповідає приписам щодо ролі лідера, коли до такої поведінки вдається жінка [14, с. 9].

Ще одним кричущим дискримінаційним фактом є *ейджизм* (від англ. age – вік) – це створення стереотипів і дискримінація окремих людей або груп людей за віковою ознакою; ейджизм може проявлятися у різних формах, включаючи упереджене ставлення, дискримінаційну практику або інституціональні заходи політики та практики, які сприяють закріпленню стереотипних уявлень [15].

Відповідно до визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я *ейджизм* – це комплексна категорія, що охоплює стереотипи, тобто, як ми думаємо, упередженість – як ми почуваємося та дискримінацію – як ми себе поводимо, щодо інших осіб з огляду на їхній вік [16].

Нами проаналізовано відкриті джерела про діяльність Комітету з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи ВРУ (до 29 серпня 2019 Комітет з питань Регламенту та організації роботи ВРУ), веб сайт: <https://reglament.rada.gov.ua>) та проведений контент аналіз ЗМІ за період з 13.02.2015 по 27.05.2022 щодо фактів допущення проявів сексизму та ейджизму у парламентській діяльності на прикладах діяльності ВРУ двох останніх скликань, результати відображені у таблиці (див. табл. 2).

Як вбачається з дослідженого матеріалу, народні депутати ВРУ останніх двох скликань допускали дискримінацію за віковою та статевою ознаками, що було непоодиноким явищем серед парламентарів. ЗМІ час від часу фіксували у публічних виступах народних обранців випадки дискримінації. Це явище є неприпустимим для вищого законодавчого органу, що повинен бути взірцем етичної поведінки для всієї країни. Крім того, така поведінка парламентарів впливає на загальну ефективність роботи парламенту та сприяє створенню середовища приниження та ненависті.

Разом із тим, як показало дослідження, притягнення до дисциплінарної відповідальності народного депутата можливе лише за умови прояву дискримінації під час його парламент-

ської діяльності, у випадку допущення дискримінації у позапарламентській діяльності Комітет позбавлений права у визначений законом спосіб притягувати до відповідальності і може лише звернути увагу депутата на порушення чи обмежитись попередженням.

Але парламентарі не раз намагалися вирішити питання сексизму у законодавчий спосіб. Прикладом об'єднання зусиль щодо подо-

лань сексизму у парламенті VIII скликання було створення Громадської ради з гендерних питань при Міжфракційному об'єднанні «Рівні можливості», робоча група «Гендерно-сенситивний парламент» якого напрацювала зміни до Регламенту ВРУ, що лягли в основу законопроекту про внесення змін до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» (щодо забезпечення рівних прав та

Таблиця 2

Приклади зафіксованих проявів сексизму та ейджизму, допущених депутатами ВРУ VIII та IX скликань

П.І.П. народного депутата та скликання ВРУ	Дата та формат порушення	Результат розгляду
Барна О.С. , народний депутат VIII скликання	12.02.2016 під час ефіру ток-шоу на телеканалі «24» допустив наступний вислів щодо депутаток парламентської фракції «Об'єднання Самопоміч» – Войцицької В.М., Сотник О.С., Подоляк І.І. з пропозицією: <i>«Готель «Україна», 519 номер, завжди ввечері я там знаходжуся. Заходьте і буде корисно і присмно».</i>	Рішення Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ від 16.05.2016 – вирішено розглянути інформацію взяти до відома та звернути увага на неприпустимість дій, заяв та вчинків, що компрометують депутата, виборців та ВРУ а також необхідності додержання присяги народного депутата України, загальновизнаних норм моралі.
Ляшко О.В. , народний депутат VIII скликання	20.12.2017 під час засідання ВРУ звернувся до Геращенко І.В. <i>«голови».</i>	Випадок не розглядався через неподання заяви до Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ.
Каплін С.М. , народний депутат VIII скликання	03.10.2018 під час виступу з трибуни вніс пропозицію профінансувати розвиток української освіти за рахунок скорочення кількості помічників депутатів, серед яких, як він вважає, у більшості <i>«представниці древніших професій».</i>	Рішення Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ від 16.05.2016 – рекомендовано ВРУ прийняти рішення про позбавлення депутата права брати участь у п'яти пленарних засіданнях.
Мисик В.Ю. , народний депутат VIII скликання	17.10.2018 під час засідання Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Мисик В.О. звернувся до Пташник В.Ю. зі словами <i>«фемінізм за його присутності тут не пройде»</i> та <i>«жінки вносять великий хаос в чоловічий колектив».</i>	Рішення Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ від 28.02.2019 – вирішено розглянути інформацію взяти до відома та звернути увага на неприпустимість дій, заяв та вчинків, що компрометують депутата, виборців та ВРУ а також необхідності додержання присяги народного депутата України, загальновизнаних норм моралі.
Ляшко О.В. , народний депутат VIII скликання	16.03.2018 під час засідання ВРУ назвав Геращенко І.В. <i>«віцеголовиною».</i>	Випадок не розглядався через неподання заяви до Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ.
Яценко А.В. , народний депутат VIII скликання	17.03.2018 у дописі про фіксацію на сторінці Руху «Чесно» в соціальних мережах, депутат у відповідь на допис комунікаційниці проекту Юлії Решітько написав <i>«Такі як Ви самі в житті нічого не зробили корисного, впевнений, що і на роботу Ви попали через чиєсь ліжко».</i>	Випадок не розглядався через неподання заяви до Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ.
Власенко С.В. , народний депутат VIII скликання	26.11.2018 під час позачергового засідання назвав Геращенко І.В. <i>«підстилкою».</i>	Випадок не розглядався через неподання заяви до Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ.
Арахамія Д.Г., Корнієнко О.С. народні депутати IX скликання	23.06.2020 перед брифінгом у м. Миколаєві вдалися до сексистських висловів щодо обговорення зовнішності своєї колеги Аллахвердієвої І.В. і на адресу Домбровської Т.М. – <i>«баба робоча» «корабельна сосна».</i>	Випадок не розглядався через неподання заяви до Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ.
Рудик С.Я. , народний депутат VIII, IX скликань	28.01.2021 під час свого виступу з трибуни ВРУ заявив відносно депутатки Безуглої М.В.: <i>«Мене дивує, як і кожного у цьому залі, що дівчинка, якій 32 роки закликає нас проголосувати за один із дуже важливих документів».</i>	Рішення Комітету з питань Регламенту та організації роботи ВРУ від 10.02.2021 – рекомендовано ВРУ прийняти рішення про позбавлення депутата права брати участь у п'яти пленарних засіданнях.

Авторська розробка на основі [1; 18]

можливостей жінок і чоловіків) № 7283 від 10.11.2017, в частині забезпечення гендерної сенситивності Парламенту: впровадження гендерно-правової експертизи законодавства; забезпечення гендерної збалансованості керівного складу Верховної Ради України, а також паритетного представництва жінок на керівних посадах у Комітетах Верховної Ради України, під час формування офіційних делегацій, груп міжпарламентських зв'язків, робочих груп тощо; регулювання етичної поведінки парламентарів з урахуванням заборони гендерної дискримінації та проявів сексизму. Зрештою, 28.09.2019 цей законопроект було відкликано і на сьогодні Регламент ВРУ не зазнав суттєвих змін щодо питань гендерної рівності та інших проявів дискримінації.

Із метою вирішення проблеми сексизму до ВРУ 15.01.2021 надійшли одразу два законопроекти щодо запобігання проявів сексизму у суспільстві, а саме: № 4598 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони проявів сексизму у суспільстві» та № 4599 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за прояви сексизму у суспільстві», де вперше в українське законодавство пропонується ввести поняття «сексизм». Зокрема, законопроектом № 4598 пропонується доповнити закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» терміном «сексизм». У законопроекті № 4599 пропонується розширити статтю 173–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, додавши в неї словосполучення «вчинення сексизму» та передбачити санкції за порушення.

Однак, на нашу думку, більш дієвим механізмом для врегулювання заявлених етичних питань в парламенті все ж таки залишається Кодекс депутатської етики, впровадження

якого передбачено 52 Рекомендацією Місії Європейського парламенту з оцінки потреб, закріплених у Дорожній карті внутрішньої реформи, та підвищення інституційної спроможності ВРУ [19].

Як висновок зазначимо, що проблематика прояву сексизму, прихованого упередження та ейджизму в парламентській діяльності полягає у невизначенні законодавчих та процедурних меж порушення парламентарем професійної етики через відсутність активної позиції Комітету щодо наголошення на недопустимості парламентарем ганебної поведінки, наслідком якої є репутаційні втрати, навіть за відсутності дієвого механізму притягнення порушника до відповідальності.

Разом із тим, на нашу думку, покарання відсторонення на п'ять днів від участі у засіданнях ВРУ за порушення етичної поведінки у парламентській діяльності не є достатнім для попередження проявів дискримінації у ВРУ. Водночас за межами законодавчого врегулювання залишається етична поведінка позапарламентської діяльності народного депутата. У зв'язку із цим неможливо побудувати етичне виховане суспільство, яке усуває будь-які прояви дискримінації у повсякденні, якщо не провести зміни на рівні інституції, де формується політика. Для цього, в першу чергу, слід переглянути принципи на яких побудована діяльність ВРУ та закріпити їх на законодавчому рівні, зокрема в етичному кодексі.

Перспективи наших подальших розвідок полягають в аналізі шляхів впровадження ефективної нормативно-правової бази регулювання етичних норм поведінки членів парламенту, у зв'язку із чим ми плануємо зосередитись на дослідженні питання забезпечення законодавчих та процедурних норм, що є основою для запобігання дискримінації в парламенті України.

Література:

1. Парламентаризм : підручник / В.А. Гошовська та ін. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2016. 670 с.
2. Загальна декларація прав людини : Резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. 15 груд.
3. Перетворення нашого світу : Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року : Резолюція Генеральної Асамблеї від 25 верес. 2015 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina> (дата звернення: 08.06.2022).
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 груд. 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 08.06.2022).
5. Герчевоа Д., Кондатюк О. Чи стане Парламент прикладом для покоління рівності? URL: <https://www.rada.gov.ua/print/198765.html> (дата звернення: 08.06.2022).
6. Олена Захарова, Анатолій Оксисюк, Світлана Радченко. Участь жінок у політиці. Київ : МЦПД, 2017. 33 с.
7. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.06.2022).
8. Виборчий кодекс України : Закон України від 19 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 08.06.2022).

9. Рекомендація CM/Rec(2019)1 Комітету міністрів державам–членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним від 27 берез. 2019 р. URL: <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-sexism-ukr-rev-ps-no-track-changes-fin-with-content-al/1680953cb8> (дата звернення: 08.06.2022).
10. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2866–Іv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 08.06.2022).
11. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06 верес. 2012 р. № 5207–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 08.06.2022).
12. Halilovic, Majda, and others. Gender Bias and The Law: Legal Framework and Practice from Bosnia & Herzegovina and Beyond. Sarajevo: *Atlantic Initiative*, 2017. P. 29.
13. Eagly, Alice. H. and Steven J. Karau. Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological review*. 2002. Vol, 109, № 3, P. 573–598. URL: http://web.pdx.edu/~mev/pdf/Eagley_Karau.pdf.
14. Гендерні аспекти етики / *Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності*. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_9_final_UKR.pdf (дата звернення: 08.06.2022).
15. Шевченко, З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси. 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/ejdzhizm.html>
16. Wold Health Organization : веб-сайт. URL: <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/combating-ageism/global-report-on-ageism> (дата звернення: 08.06.2022).
17. Комітет з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України : веб-сайт. URL: <https://reglament.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.06.2022).
18. Ієрусалімов В. Суспільство. *Вокс Україна* : веб-сайт. URL: <https://voxukraine.org/goloviha-pidstilka-tsitskadze-ta-inshi-proyavi-seksizmu-narodnih-deputativ-ukrayini/> (дата звернення: 08.06.2022).
19. Доповідь та дорожня карта щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України. *Європейський парламент* : URL: <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf> (дата звернення: 08.06.2022).

References:

1. Goshovska, V. A. Parliamentaryism : pidruchnyk (2016) [Parliamentarism]. Kyjiv : Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. p. 670 [in Ukrainian].
2. Zagaljna deklaracija prav ljudyny : Rezoljucija 217 A (III) Gheneraljnoji Asambleji OON (2008). [Universal Declaration of Human Rights] Oficijnyj visnyk Ukrajiny. [in Ukrainian].
3. Peretvorennja nashogho svitu: Porjadok dennyj u sferi stalogho rozvytku do 2030 roku : Rezoljucija Gheneraljnoji Asambleji vid 25 veres. (2015) [Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina> [in Ukrainian].
4. Konvencija Orghanizaciji Ob'jednanykh Nacij pro likvidaciju vsikh form dyskryminaciji shhodo zhinok (1979). [United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text [in Ukrainian].
5. Gerchevoa D., Kondatjuk O. Chy stane Parlament prykladom dlja pokolinnja rivnosti? [Will Parliament become an example for the generation of equality?]. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/198765.html> [in Ukrainian].
6. Zakharova O., Oktysjuk A., Radchenko S. Uchastj zhinok u polityci (2017) [Women's participation in politics]. Kyiv : MCPD, P. 33 [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada Ukrajiny : veb-sajt. URL: <https://www.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Vyborychj kodeks Ukrajiny : Zakon Ukrajiny (2019). [Electoral Code of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> [in Ukrainian].
9. Rekomendacija CM/Rec(2019)1 Komitetu ministriv derzhavam–chlenam shhodo zapobighannja seksyzmu ta borotjby z nym [Recommendation CM / Rec (2019) 1 of the Committee of Ministers to member states on preventing and combating sexism]. URL: <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-sexism-ukr-rev-ps-no-track-changes-fin-with-content-al/1680953cb8> [in Ukrainian].
10. Pro zabezpechennja rivnykh prav i mozhlyvostej zhinok i cholovikiv : Zakon Ukrajiny (2005). [On ensuring equal rights and opportunities for women and men]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> [in Ukrainian].
11. Pro zasady zapobighannja ta protydiji dyskryminaciji v Ukrajini : Zakon Ukrajiny (2012). [On the principles of preventing and combating discrimination in Ukraine: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> [in Ukrainian].
12. Halilovic, Majda, and others. Gender Bias and The Law: Legal Framework and Practice from Bosnia & Herzegovina and Beyond. Sarajevo: *Atlantic Initiative*, 2017. P. 29.
13. Eagly, Alice. H. and Steven J. Karau. Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological review*. 2002. Vol, 109, № 3, P. 573–598. URL: http://web.pdx.edu/~mev/pdf/Eagley_Karau.pdf.
14. Genderni aspekty etyky [Gender aspects of ethics]. Vienna: *United Nations Office on Drugs and Crime*, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_9_final_UKR.pdf [in Ukrainian].

15. Shevchenko, Z. V. Slovnyk gendernykh terminiv [Dictionary of gender terms]. Cherkasy. 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/ejdzhizm.html> [in Ukrainian].
16. World Health Organization : veb-sajt. URL: <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/combating-ageism/global-report-on-ageism>.
17. Committee on Rules of Procedure, Deputy Ethics and Organization of Work of the Verkhovna Rada of Ukraine : veb-sajt. URL: <https://reglament.rada.gov.ua> [in Ukrainian]
18. Ijerusalimov V. Suspiljstvo. [Society]. *Voks Ukrajina*: veb-sajt. URL: <https://voxukraine.org/goloviha-pidstilka-tsitskadze-ta-inshi-proyavi-seksizmu-narodnih-deputativ-ukrayini/> [in Ukrainian].
19. Dopovidj ta dorozhnja karta shhodo vnutrishnjoji reformy ta pidvyshhennja instytucijnoji spromozhnosti Verkhovnoji Rady Ukrajiny. [Report and Roadmap on Internal Reform and Institutional Capacity Building of the Verkhovna Rada of Ukraine]. *Jevropejskyj parlament*: URL: <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf>.